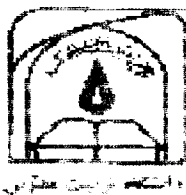

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٤١٢

مرکز تحقیقات و توسعه کشاورزی
تهران

۱۳۷۹ / ۹ / ۲۰

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده کشاورزی

پایان نامه کارشناسی ارشد مهندسی کشاورزی - اقتصاد کشاورزی

بررسی عوامل موثر بر صادرات پسته ایران

رضا رضایی صومعه

۱۳۷۹ / ۹ / ۲۰

استاد راهنما

دکتر امیرحسین چیدری

۱۳۷۹ / ۹ / ۲۰

۳۴۱۱۲

ناییده اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای رضا رضایی صومعه

تحت عنوان: **بررسی عوامل موثر بر صادرات پسته ایران** را از نظر
فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راجسا	امیر حسین چیدری	استاد یار	
۲- استاد مشاور	صادق خنسیان	استاد یار	
۳- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	حسن صدیقی	استاد یار	
۴- استاد ناظر	غلامرضا پیکانی	استاد یار	
۵- استاد ناظر	محمد چیدری	دانشیار	

دانشگاه تربیت مدرس

بسمه تعالی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به یکجا چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس ، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود ، مراتب را قبلاً به طور کتبی به دفتر نشر علمی دانشگاه اطلاع دهند.

ماده ۲ صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) ، عبارت ذیل را چاپ کند :
کتاب حاضر ، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده در رشته اقتصاد کشاورزی است که در سال ۱۳۷۹ در دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر امیر حسین چیلدزی ، مشاوره جناب آقای دکتر صادق خلیلیان از آن دفاع شده است.

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه ، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به دفتر نشر علمی دانشگاه اعدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳ ، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس ، تادیه کند.

ماده ۵ دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت ، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند ، به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود ، از طریق دادگاه ، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش ، تامین نماید.

ماده ۶ اینجانب رضا رضایی صومعه دانشجوی رشته اقتصاد کشاورزی منتفع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده ، به آن ملتزم می شوم.

تاریخ و امضاء:

رضا رضایی صومعه

۷۹، ۶، ۲۰

تقدیم به :

پدر و مادر عزیز و مهربانم

سپاسگزاری :

پس از نام و یاد پروردگار یکتا ، وظیفه خود می دانم از استاد ارجمند جناب آقای دکتر امیر حسین چیدری که راهنمایی این پایان نامه را به عهده داشته اند ، تشکر و قدر دانی نمایم .
همچنین از اساتید ارجمند جناب آقای دکتر صادق خلیلیان و دکتر غلامرضا پیکانی بخاطر قبول مشاوره پایان نامه سپاسگزاری می نمایم .

چکیده:

اهمیت صادرات غیر نفتی برای کشور ما بر هیچ کس پوشیده نیست. با توجه به رشد جمعیت و افزایش مصرف داخلی نفت در آینده درآمد حاصل از صادرات نفت بسیار اندک و ناکافی خواهد بود. تنها يك راه برای برطرف کردن نیاز ارزی کشور وجود خواهد داشت. و آن افزایش صادرات غیر نفتی است.

صادرات محصولات کشاورزی نقش عمده ای در صادرات غیر نفتی داشته و صادرات این بخش نسبت به بخشهای دیگر از ثبات بیشتری برخوردار بوده است. در بین محصولات کشاورزی، پسته دارای اهمیت ویژه ای میباشد. در این تحقیق توابع تقاضا و عرضه صادرات از روش برآورد کمترین مربعات سه مرحله ای تکراری مورد برازش قرار گرفت. و کشش های تقاضا و عرضه صادرات نسبت به عوامل موثر محاسبه گردید.

نتایج حاصلی از تخمین توابع تقاضای صادرات نشان می دهد، که کشش قیمتی تقاضای صادرات پسته در حدود يك است. نرخ مبادله ارزی دیگری از عوامل بسیار مهم بر صادرات است که کشش تقاضای صادرات نسبت به نرخ ارز اهمیت کم آن را بر صادرات این محصول نشان می دهد. کشش تقاضای صادرات نسبت به درآمد کشورهای تقاضا کننده نیز حکایت از با کششی این محصول دارد.

تخمین تابع عرضه صادرات برای پسته نشان می دهد که کشش قیمتی عرضه صادرات برای محصول پسته بزرگتر از يك و کشش پذیر است. که آمادگی کشور جهت صادرات بیشتر این محصول را می رساند. از سوی دیگر ارزش افزوده پسته صادراتی اثر مثبت بر عرضه صادرات پسته دارد.

با توجه به روند خوب تولید پسته، صادرات آن از ظرفیت بالقوه بالایی برخوردار است. و در صورتیکه سیاستهای صحیح صادراتی همراه با بازار یابی مناسب اتخاذ گردد، درآمد ارزی مناسبی را عاید کشور خواهد نمود.

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
	فصل اول
	مقدمه و کلیات
۱-۱-۱	مقدمه
۲-۱-۱	موضوع و اهمیت تحقیق
۳-۱-۱	اهداف کلی تحقیق
۴-۱-۱	فرضیات
۵-۱-۱	روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات
۶-۱-۱	بررسی وضعیت جغرافیایی، گیاهشناسی و خواص پسته
۶-۱-۱-۱	گیاهشناسی پسته
۶-۱-۲	تاریخچه پسته
۶-۱-۳	پراکنش جغرافیایی در ریشه‌یابی واژه پسته
۶-۱-۴	ترکیبات و خواص غذایی و فرآورده‌های فرعی پسته
۶-۱-۵	انواع پسته ایران
۷-۱-۱	بررسی وضعیت تولید، سطح زیر کشت و تجاری پسته
۷-۱-۱-۱	تولید و سطح زیر کشت پسته در جهان
۷-۱-۲	تولید و سطح زیر کشت پسته در ایران
۷-۱-۳	صادرات پسته ایران
۷-۱-۴	بررسی مسائل و مشکلات صادرات پسته

فصل دوم

مروری بر تحقیقات گذشته ۴۴

فصل سوم

روش تحقیق

۱-۳- مقدمه ۵۲

۲-۳- مبانی تئوریک و متدولوژی (روش) به کار گرفته شده در تحقیق

۱-۲-۳- مدل ۵۴

۲-۲-۳- معرفی مدل با رفتارهای تأخیری ۵۷

فصل چهارم

نتایج

۱-۴- مقدمه ۵۹

۲-۴- برآورد تابع تقاضا و عرضه صادرات پسته ۵۹

۳-۴- تفسیر و اعتبار پارامترها ۶۲

۴-۴- بحث و نتایج ۶۴

۵-۴- پیشنهادات کلی ۶۶

ضمیمه ۶۸

فهرست منابع و مأخذ

منابع فارسی ۷۹

منابع لاتین ۸۲

فصل اول

مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه

طی چند دهه گذشته درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت بخش عمده‌ای از درآمدهای ارزی کشور را شامل می‌شود و اقتصاد کشور نیز تقریباً به طور کامل از روند صادرات نفت تبعیت نموده و با نوسانات آن دچار بحران می‌شود از آنجا که نفت عمدتاً یک کالای سیاسی محسوب می‌شود تا یک کالای اقتصادی پیش بینی درآمدهای ایجاد شده ناشی از صادرات این محصول همواره با درآمدهای حاصل از فروش آن تفاوت‌های فاحش داشته و دارد به همین دلیل قیمت نفت یک متغیر برون‌زا در اقتصاد کشور می‌باشد و هر تغییری در جهان و اقتصاد بین‌الملل قیمت آنرا متأثر می‌سازد که نتیجه آن تغییر در درآمدهای ارزی کشور است که در نهایت اقتصاد کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد به این علت راهکارهایی که بتوانند این وابستگی را کاهش دهد بسیار مهم می‌باشد.

در این برهه از تاریخ کشور از سیاستهای مناسب جهت کاهش واردات و افزایش صادرات غیر نفتی می‌باشد جانشینی درآمدهای نفتی توسط درآمدهای حاصل از صادرات غیر نفتی (اعم از خدمات و کالا) تنها راه‌گرایز از وابستگی به درآمدهای نفتی و خروج از شرایط اقتصاد تک‌محصولی می‌باشد که کاهش مداوم درآمدهای نفتی و پیش‌بینی کاهش صادرات نفت ملی سالهای آینده باعث افزایش تقاضای داخلی توسعه صادرات غیر نفتی را بسیار ضروری کرده است.

در بین کالاهای صادراتی صادرات محصولات کشاورزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

در حال حاضر نیز بخش عمده‌ای از صادرات غیر نفتی را شامل می‌شود و به نظر می‌رسد صادرات بخش کشاورزی نسبت به کل صادرات غیر نفتی از ثبات بیشتری برخوردار بوده است چرا که دامنه کاهش و افزایش صادرات غیر نفتی نسبت به دامنه کاهش و افزایش صادرات این بخش بیشتر بوده است.

لذا با برنامه ریزی اصولی صادرات محصولات کشاورزی می‌تواند از رشد بالای برخوردار باشد در بین محصولات کشاورزی، پسته از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد. صادرات پسته ایران دارای سابقه طولانی است و هم اکنون نیز میزان قابل ملاحظه‌ای است در صادرات کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است. بنابراین با بررسی وضعیت صادرات این محصول و روشن نمودن عوامل موثر بر تقاضا و عرضه صادرات آن میتوان برنامه ریزی صحیح‌تری را جهت افزایش صادرات این محصول اجرا نمود.

۲-۱- موضوع تحقیق

صادرات غیر نفتی نقش شایانی در رشد تولید داخلی، افزایش اشتغالزایی و نیز افزایش پس انداز داخلی دارد. در این میان با توجه به شرایط اقلیمی مناسب کشور که امکان کشت محصولات مختلف را فراهم می‌کند صادرات کشاورزی در اولویت دستور کار صادرات غیر نفتی قرار دارد. نوسانات پی در پی در آمد فنی و صدماتی که در اثر این نوسانات بر اقتصاد مملکت وارد آمده است، مسئولان را حداقل مصمم‌تر از پیش بر آن داشته تا با دقت بیشتری صادرات غیر نفتی را بررسی کنند و به حمایت از آن بپردازند.

در سه دهه گذشته در میان انواع کالاهای صادراتی کالاهای کشاورزی و سنتی (بویژه فرش و پسته) بیشترین سهم را داشت است بطوری که سهم این گروه از کالاهای صادراتی از ۷۰/۸ درصد

کل صادرات غیر نفتی در سال ۱۳۵۶ بتدریج افزایش یافته و در سال ۱۳۶۶ به ۸۵/۳ درصد رسیده است با اجرای سیاستهای تعدیل در برنامه اول توسعه این سهم رو به کاهش گذاشته و به ۵۳ درصد در سال ۱۳۷۴ رسیده است.^(۱)

با توجه به مطالب فوق بحث و بررسی درباره محصولات صادراتی و موشکافی درباره آنها، راهگشای بسیاری از مشکلات خواه بود. پسته بعنوان یک محصول کشاورزی که سهم عمده‌ای در صادرات غیر نفتی دارد نیز از این قاعده مستثنی نیست.

مخصوصاً محصولی که از قرن‌ها پیش از این در این سرزمین بوده و دیر زمانی است که جز محصولات صادراتی این مرز و بوم به شمار می‌آید.

بعلت اینکه در سالهای اخیر پسته رتبه اول را در بین صادرات محصولات کشاورزی بدست آورده است و به لحاظ اهمیت صادرات آن بعنوان یک محصول کاملاً ایرانی که بازار عمده آن نیز در دست کشورمان است، بررسی درباره عوامل موثر بر صادرات پسته و مشکلات موجود در صادرات آن میتواند ضامن بقای ایران بعنوان اولین صادرکننده این محصول باشد و منبع درآمد ارزی مناسبی نیز به شمار آید.

به طور خلاصه اهمیت این طرح تحقیقاتی را به صورت زیر میتوان بیان کرد.

۱- صادرات پسته با مدیریت مناسب و شناخت عوامل موثر بر صادرات آن منبع ارزی قابل ملاحظه‌ای برای کشور است.

۲- آگاهی از عوامل موثر بر صادرات پسته، دانش و امکانات مناسبی را بوجود می‌آورد که رقابت با رقبای جهانی را تسهیل می‌نماید.

۱- گمرک ایران. سالنامه آمار بازرگانی خارجی

۱-۳- اهداف کلی تحقیق

هدف کلی تحقیق، برآورد توابع عرضه و تقاضای صادراتی محصول پسته می باشد و اهداف جزئی آن به شرح زیر است:

- ۱- شناسایی عواملی که بر عرضه و تقاضای صادرات پسته موثر است
- ۲- کششهای عوامل موثر بر عرضه و تقاضای صادرات پسته بویژه کششهای قیمتی و درآمدی در چه حدودی است؟ و با توجه به آنها چه پیشنهاداتی می توان ارائه کرد.
- ۳- نرخ ارز بازار آزاد چه تأثیری بر صادرات پسته دارد.
- ۴- تولید ناخالص کشورهای وارد کننده عمده پسته ایران چه تأثیری بر تقاضای صادراتی پسته ایران دارد؟
- ۵- ارزش افزوده پسته صادراتی به عنوان یک عامل مهم چه تأثیری بر عرضه صادرات پسته دارد؟

۱-۴- فرضیات

- بر اساس اهداف ذکر شده و تئوری تحقیق، فرضیات را میتوان به شرح زیر بیان کرد:
- ۱- کشش قیمت صادراتی پسته ایران یک عامل تعیین کننده در میزان تقاضای صادراتی کشورهای وارد کننده پسته می باشد. (۱)
 - ۲- افزایش درآمد سرانه کشورهای وارد کننده پسته باعث افزایش واردات پسته آنها می شود.
 - ۳- کاهش ارزش پول داخلی بر میزان صادرات پسته اثر مثبت دارد
 - ۴- افزایش ارزش افزوده پسته صادراتی بر میزان صادرات پسته اثر مثبت دارد.

۱- تهران: سازمان برنامه و بودجه، ترجمه محمد هومن (۱۳۷۰)، ص ۱۱۵-۱۱۶

۱-۵- روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات

اطلاعات و آمار مورد نیاز در رابطه با صادرات پسته طی بیست سال گذشته از طریق: گمرک ایران، مرکز آمار ایران، سازمان برنامه و بودجه، وزارت بازرگانی، سازمان خوار و بار جهانی (FAO) جمع آوری گردید. پس از جمع آوری آمار و اطلاعات مورد نیاز بر اساس مبانی تئوریک و تجربی متغیرها و عوامل موثر در عرضه و تقاضای پسته مشخص گردید و سپس توابع عرضه و تقاضای صادرات پسته به صورت همزمان و با استفاده از روش (3SLS) تخمین زده شدند و ضرایب بدست آمده مورد تجزیه تحلیل قرار گرفت. همچنین بعلت آنکه معادلات تقاضا و عرضه صادرات به روش سیستم معادلات همزمان برآورد می شوند، در مرحله نخست با مراجعه به کتابهای اقتصاد سنجی و مجلات این روش به طور دقیق مورد بررسی واقع شد.

۱-۶- بررسی وضعیت جغرافیایی، گیاهشناسی و خواص پسته

۱-۶-۱- گیاهشناسی پسته

پسته گیاهی نیمه گرمسیری از خانواده *Anacardiaceae* و جنس *Pistacia* است که در سال ۱۷۳۷ میلادی توسط لینه نامگذاری علمی شده است. درخت پسته بر خلاف درختان بادام و گردوی ایرانی، درختی است دو پایه به این معنی که گل‌های نر و گل‌های ماده بر روی دو درخت جدا، تحت اسامی درخت نر و درخت ماده قرار دارند. تشخیص درخت نر و درخت ماده به جزء از روی گل آنها میسر نیست درخت نر میوه نمی دهد و تنها درخت ماده مثمر ثمر است و محصول پسته ثمره آن است. (۱)

۱- محمد حسن ابریشمی، پسته ایران، شناخت تاریخی

درخت ماده نیز در برخی از سالها میوه نمی دهد یعنی پسته دارای سال بار آوری یا بار سالی است.

۱-۶-۲- تاریخچه پسته

در مورد پیدایش پسته نظرات بسیار متفاوتی مشاهده گردیده است. در اسطوره‌های ایرانی نیز روایاتی از چگونگی پیدایش درختان میوه نقل شده است. محمد بن جریر طبری قرن سوم قمری پیدایش پسته را با استقرار حضرت آدم در کرده زمین هم زمان دانسته و نوشته است: گوید میوه‌هایی که خداوند هنگام هبوط به آدم داد سی نوع بوده: ده نوع میوه پوست دار، ده نوع میوه هسته دار و ده نوع میوه بی پوست و هسته.

میوه پوست دار [شامل] گردو، بادام و پسته و...

به روایت مندرج در کتاب نوروزنامه (منسوب به حکیم عمر خیام)، کیومرث اولین کسی بود که نهال درختان میوه را در بوستان کاشت در تورات نیز از پسته سخن به میان آمده، گفته شده است که یعقوب (ع) هنگام اعزام فرزندان به دربار حکمران مصر، یوسف (ع)، توصیه می‌کند که از محصولات سرزمین خود (فلسطین) بعنوان ارمغان برایش ببرند. در زمره این تحف به پسته اشاره شده است. (۱)

درباره محل پیدایش پسته، منابع مختلف نظرهای گوناگون بیان می‌کند، یک نویسنده فرانسوی آن را بومی ایران، عربستان و سوریه دانسته است دانشنامه بریتانیا پسته را بومی ایران می‌داند، دانشنامه آمریکا پسته را از آسیای غربی می‌داند لارس آن را به آسیای صغیر نسبت می‌دهد، در کتاب دانشنامه فارسی (۲) خاورمیانه و نواحی مدیترانه و در کتاب المنجد از ترکستان

۱- محمد حسن ابریشمی، پسته ایران شناخت تاریخی ۲- غلامحسین مصاحب، دایره المعارف، تهران، کتابهای جیبی